

Zbatimi i programeve për kryerësit e dhunës në Kosovë*

Përmbledhje politikash

Janar 2023

Cristina Oddone, *Konsulente ndërkombëtare*
Donjeta Morina, *Konsulente vendore*

Përmbledhje

Dhuna në familje dhe dhuna ndaj grave mbeten të përhapura në Kosovë*. Që nga viti 2020, Konventa e Stambollit është drejtpërdrejt e zbatueshme, që do të thotë se ka përparësi ndaj ligjeve dhe politikave vendore. Edhe pse Konventa e Stambollit thekson rëndësinë e krijimit të programeve për kryerësit e dhunës si masë parandaluese, deri më tani, nuk ka programe të tilla specifike në Kosovë* që përmbushin kërkesat sipas Nenit 16. Kjo përmbledhje e politikave ka për qëllim të mbështesë zbatimin e programeve për kryerësit e dhunës në familje në Kosovë*. Përmbledhja ofron një pasqyrë të situatës aktuale dhe avokon për masa konkrete praktike dhe politika drejt reformimit të kornizës ekzistuese legjislative dhe politika. Së fundi, sugjeron rekomandimet që duhet të merren parasysh nga të gjitha institucionet përkatëse, veçanërisht nga Ministria e Drejtësisë, në drejtim të krijimit të programeve për kryerësit e dhunës. Përveç referimit në ligjin ndërkombëtar të të drejtave të njeriut dhe praktikave të mira, përmbledhja merr parasysh specifikat e kontekstit vendor.

Ky dokument është prodhuar si pjesë e projektit "Fuqizimi i luftës kundër dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje në Kosovë - Faza III", bashkëfinancuar nga Belgjika, Gjermania, Irlanda, Norvegjia dhe Këshilli i Evropës dhe zbatuar nga Këshilli i Evropës. Opinione të shprehura në këtë punim janë përgjegjësi e autorit/autorëve dhe nuk reflektojnë domosdoshmërisht politikën zyrtare të Këshillit të Evropës.*

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

*Të gjitha referencat për Kosovën, qoftë territori, institucionet apo popullsia, në këtë tekst do të kuptohen në përputhje të plotë me Rezolutën 1244 të Këshillit të Sigurimit të Kombeve të Bashkuara dhe pa paragjykuar statusin e Kosovës.

1. Hyrje

1.1 Historiku

Në vitin 2020, Kuvendi i Kosovës* votoi për përfshirjen e Konventës së Këshillit të Evropës për Parandalimin dhe Luftimin e Dhunës ndaj Grave dhe Dhunës në Familje (Konventa e Stambollit) në Kushtetutën e saj. Kështu, që nga shtatori 2020, Konventa e Stambollit është drejtpërdrejt e zbatueshme në Kosovë*, që do të thotë se ka përparësi ndaj ligjeve dhe politikave vendore. Nën titullin "Parandalimi" (Kapitulli III), Neni 16 i Konventës së Stambollit kërkon që shtetet palë të krijojnë sistematikisht "programe të ndërhyrjes dhe trajtimit parandalues", me një qasje gjinore dhe në bashkëpunim të ngushtë me shërbimet mbështetëse të grave.

Projekti i Këshillit të Evropës "Fuqizimi i luftës kundër dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje në Kosovë* - Faza II (2021-2022)" ka publikuar hulumtimin "Krijimi i Programeve të Trajtimit për Kryesit e Dhunës në Familje dhe Dhunës ndaj Grave. Analiza e kornizës ligjore të Kosovës* dhe raportit të praktikave të mira". Ky studim kishte për qëllim vlerësimin e situatës në lidhje me trajtimin e kryerësve të dhunës në Kosovë*, kryesisht duke adresuar boshllëqet dhe mangësitë në konceptimin dhe zbatimin e masave që targetojnë kryerësit e dhunës në familje. Shumica e rekomandimeve të përfshira në këtë përmbledhje të politikave burojnë nga ky raport.

Neni 16 i Konventës së Stambollit

Neni 16 kërkon që zbatimin e programeve të trajtimit për kryerësit e dhunës, me qëllim të "ndihmës ndaj kryerësve të dhunës të ndryshojnë qëndrimet dhe sjelljet e tyre në mënyrë që të parandalojnë akte të mëtejshme të dhunës në familje dhe dhunës seksuale". Sipas kësaj dispozite, palët në Konventë:

1. "[...] ndërmarrin masa legislative ose të tjera të nevojshme për të krijuar ose mbështetur programe që synojnë të mësojnë kryerësit e dhunës në familje të adoptojnë sjellje jo të dhunshme në marrëdhëniet ndërpersonale me qëllim parandalimin e dhunës së mëtejshme dhe ndryshimin e modeleve të sjelljes së dhunshme".

2. "[...] ndërmarrin masa legislative ose të tjera të nevojshme për të krijuar ose mbështetur programe trajtimi që synojnë parandalimin e kryerësve të dhunës, veçanërisht të kryerësve të krimeve seksuale, që të përsërisin veprën penale".

3. "[...] garantojnë që siguria, mbështetja dhe të drejtat e njeriut të viktimave janë shqetësimi kryesor dhe që, aty ku është e përshtatshme, këto programe të krijohen dhe zbatohen në bashkëpunim të ngushtë me shërbimet e specializuara të mbështetjes për viktimat.

1.2 Arsyetimi

Gjatë raundit të parë të vlerësimit të vendeve që kanë ratifikuar Konventën e Stambollit, Grupi i Ekspertëve për Veprimin kundër Dhunës ndaj Grave dhe Dhunës në Familje (GREVIO) ka nënvizuar vazhdimisht se programet për kryerësit e dhunës duhet të bazohen në të kuptuarit gjinor të dhunës dhe nuk duhet të konsiderohen si alternativë ndaj procedurës penale. Shtetet palë në konventë janë inkurajuar të zbatojnë standarde minimale uniforme që synojnë t'i japin përparësi sigurisë së grave dhe fëmijëve.

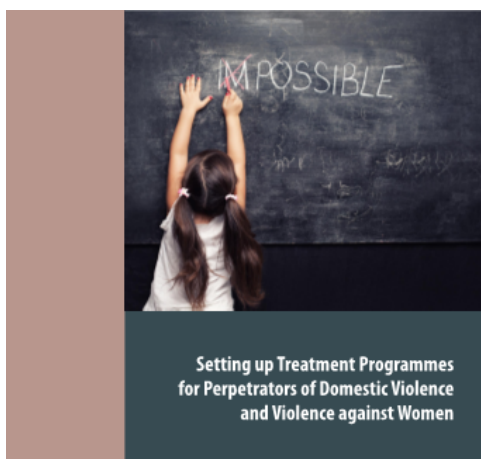
Në përputhje me standardet ndërkombëtare, programet për kryerësit e dhunës duhet së pari të inkurajojnë pjesëmarrësit të marrin përgjegjësi për veprimet e tyre dhe të shqyrtojnë qëndrimet dhe besimet e tyre ndaj grave. Shtetet palë duhet të sigurojnë trajnim adekuat të fasilitatorëve, duke pasur parasysh të kuptuarit e dhunës në familje. Siç ilustron nga Raporti Shpjegues i Konventës së Stambollit, profesionistët gjithashtu duhet të zotërojnë shkathtësitë e nevojshme kulturore dhe gjuhësore për t'i mundësuar ata të punojnë me një shumëllojshmëri të gjerë pjesëmarrësish.

GREVIO ka treguar se vendosja e bashkëpunimit të ngushtë midis programeve për kryerësit e dhunës dhe subjekteve të tjera, si shërbimet mbështetëse të grave, agjencitë e zbatimit të ligjit, gjyqësori, shërbimet sprovuese dhe mbrojtja e fëmijëve është thelbësore. Shtetet palë janë të mirëpritura të miratojnë qasje të ndryshme për sa kohë që programet kanë prioritet sigurinë e viktimave: në lidhje me këtë, Raporti Shpjegues i Konventës së Stambollit paralajmëron me kujdes për rreziqet që pjesëmarrja e kryerësve të dhunës në këto programe mund të ndikojë në vendimet e viktimës për të qëndruar ose larguar nga kryerësi i dhunës ose për t'i dhënë viktimës një ndjenjë të rreme sigurie. Si rezultat, duhet t'i kushtohet vëmendje nevojave dhe sigurisë së viktimave, duke përfshirë të drejtat e tyre njerëzore.

2. Preparator Programmes in Kosovo*

Kërkimet e kryera nga Këshilli i Evropës kanë treguar se **programet për kryerësit e dhunës**, siç kërkohet nga Konventa e Stambollit, **nuk janë aktualisht në dispozicion**. As programet e menaxhimit të zemërimit në qendrat e paraburgimit, as trajtimi i shëndetit mendor që ofrohet në spitalet psikiatrike, nuk përmbushin standardet ndërkombëtare në këtë fushë. Mungojnë **protokollet apo marrëveshjet me shërbimet mbështetëse të grave**, që synojnë sigurimin dhe mbrojtjen e viktimave. Legjislacionit dhe politikave aktuale që fokusohen te kryerësit e dhunës **u mungojnë perspektiva gjinore dhe të kuptuarit e dhunës në familje si çështje publike**.

Prevalenca e një qasjeje mjekësore fokusimi në rastet individuale të kryerësve të dhunës që janë me probleme të shëndetit mendor ose me probleme të varësisë nuk arrin të trajtojë dhunën e burrave ndaj grave si fenomen social i lidhur me pabarazitë strukturore me bazë gjinore. Ekzistojnë disa iniciativa eksperimentale që synojnë kryerësit e dhunës, duke përfshirë një projekt të nisur nga **Shtëpia e Sigurt në Gjakovë** dhe një program të krijuar nga **Qendra për Këshillim, Shërbime Sociale dhe Hulumtime - SIT në Prishtinë**, por këto janë projekte pilot të izoluar që kanë evoluar pa shkëmbyer përvoja dhe pa përpunuar udhëzime të përbashkëta për praktikë.

Analysis of the Kosovo* legal framework and good practices report

2.1 Situata aktuale

Legislative and Policy framework

- Legjislacioni aktual për programet për kryerësit e dhunës nuk përputhet me kërkesat e Konventës së Stambollit dhe nuk arrin të përgjojë një spektër më të gjerë të abuzuesve në familje, përtej atyre me abuzim me substancat dhe probleme të shëndetit mendor.
- Procedurat Standarde të Veprimit (PSV) në lidhje me punën me kryerësit e dhunës në familje aktualisht janë të kufizuara në trajtimin e detyrueshëm shëndetësor nga droga dhe alkooli ose në trajtimin psikosocial dhe trajtimin mjekësor të detyrueshëm.
- Megjithëse disa dokumente politikash parashikojnë ngritjen e programeve për kryerësit e dhunës, shërbime të tilla nuk janë zbatuar për shkak të mungesës së njohurive, financimit dhe infrastrukturës.
- Programet për kryerësit e dhunës nuk janë të përfshira në mekanizmat ekzistues të koordinimit komunal.

Qasja në programet për kryerësit e dhunës

- Programet specifike për kryerësit e dhunës janë në dispozicion vetëm në Prishtinë dhe në Gjakovë.
- Referimi mund të bëhet vetëm në bazë të urdhrit të gjykatës ose si masë mbrojtëse.
- Numri i vlerësuar i kryerësve të dhunës që ndjekin trajtimin e detyrueshëm është i ulët.
- Menaxhimi i zemërimit ekziston në burg, por nuk ekzistojnë programe specifike për kryerësit e dhunës në familje.
- Qasja në institucionet shëndetësore që ofrojnë trajtim është e kufizuar dhe nuk është në përputhje me standardet ndërkombëtare.

Politikat e koordinuara dhe bashkëpunimi me shërbimet e grave

- Mungesa e koordinimit ndërinstytucional është një pengesë kryesore në reagimin ndaj dhunës në familje.
- Puna me kryerësit e dhunës nuk është e integruar në përgjigjen ndërinstytucionale ndaj dhunës në familje.
- Edhe në rastin e praktikave eksperimentale në Gjakovë dhe Prishtinë, nuk janë krijuar marrëveshje formale dhe as procedura specifike të kontaktit me partnerin për të arritur tek gratë e ekspozuara ndaj DhF-së.

Perspektiva gjinore dhe pajtueshmëria me standardet ndërkombëtare

- Trajtimi aktualisht i disponueshëm nuk bazohet në të kuptuarit gjinor të dhunës në familje.
- Kryerësit e dhunës në familje shpesh barazohen me shkelësit e tjerë të zakonshëm.
- Programet e trajtimit aktualisht janë reduktuar në abuzim me alkoolin dhe substancat, menaxhimin e zemërimit ose mjekimin.
- Programet ekzistuese aktualisht synojnë pajtimin e partnerëve ose ofrimin e ndërmjetësimin ndërmjet bashkëshortëve.
- Frenimi i dhunës së burrave aktualisht nuk shoqërohet me mbrojtjen e të drejtave të njeriut dhe sigurisë së viktimave.

Standardet dhe udhëzimet vendore

- Standarde dhe udhëzime uniforme nuk ekzistojnë në Kosovë*.
- Profesionistët nuk ndjekin protokolle specifike për veprim, të cilat sjellin rreziqe për viktimat.
- Iniciativat ekzistuese eksperimentale kanë funksionuar të izoluar pa shkëmbyer përvoja dhe pa përpunuar udhëzime të përbashkëta për praktikë.

3. Fushat prioritare dhe rekomandimet

I. Korniza legjislative dhe politikat

Hapi 1. Përfshini programe për kryerësit e dhunës në Ligjin për Mbrojtjen nga Dhuna në Familje

Në procesin e ndryshimit të ligjit të mëparshëm për mbrojtjen nga dhuna në familje, përfshihen masa specifike që synojnë kryerësit e dhunës në ligjin e ardhshëm "Ligjin e për mbrojtjen nga dhuna në familje, dhuna ndaj grave dhe dhuna me bazë gjinore". Një nen specifik i titulluar "Programet e trajtimit të kryerësve të dhunës" duhet të përfshihet në tekstin e Ligjit të ri, për të theksuar se trajtimi i kryerësve të dhunës mund të realizohet së bashku me masat e tjera ndëshkuese ose parandaluese. Neni duhet t'i referohet qartë procedurave më të detajuara të përshkruara në një udhëzim të ri administrativ specifik.

Hapi 2. Përshkruani procedurat e detajuara në një udhëzim administrativ.

Një udhëzim administrativ specifik duhet t'i kushtohet trajtimit të kryerësve të dhunës në familje, në përputhje me Konventën e Stambollit, duke përshkruar procedurat për programet e detyrueshme dhe ato vullnetare. Ai duhet të sigurojë referimin në faza të ndryshme të procedurës gjyqësore, për të gjitha llojet e kryerësve të dhunës në familje, pa u kufizuar vetëm tek shkelësit me probleme specifike. Kryerësit e dhunës që kanë probleme specifike (probleme të shëndetit mendor, varësia nga droga dhe alkooli, papunësia, etj.) duhet së pari të referohen në shërbime specifike përpara se të hyjnë në një program për kryerësit e dhunës në familje. Udhëzimi administrativ duhet të bëjë të qartë se programet për kryerësit e dhunës nuk mund të reduktohen në abuzim me alkoolin dhe substancat, menaxhimin e zemërimit apo trajtimin mjekësor. Udhëzimi administrativ gjithashtu duhet të përcaktojë kritere transparente të licencimit si dhe të tregojë agjencinë përgjegjëse për akreditimin e programeve.

Hapi 3. Prezantoni udhëzime specifike në Procedurat Standarde të Veprimit (SPV)

PSV-të vendosin një sistem të koordinuar nëpër institucionet në Kosovë* për mënyrën e reagimit të shpejtë ndaj rasteve të dhunës në familje, mbrojtjen e viktimës dhe sanksionimin e kryerësve të dhunës. Udhëzimet specifike se si të sigurohet

trajtimi i kryerësve të dhunës duhet të përfshihen në PSV-të e reja dhe të rishikuara. PSV-të duhet të detajojnë veprimet specifike për të krijuar një sistem referimi efektiv, shkëmbim informacioni dhe vlerësim të koordinuar të rrezikut ndërmjet shërbimeve dhe ministrive të ndryshme. Ata gjithashtu duhet të zhvillojnë procedura për të krijuar protokolle ad hoc ndërmjet programeve për kryerësit e dhunës dhe shërbimeve mbështetëse për gra. Është e një rëndësie të madhe që PSV-të të bëjnë të qartë se programet për kryerësit e dhunës nuk synojnë pajtimin e partnerëve ose ofrimin e ndërmjetësimit ndërmjet bashkëshortëve. Procedurat specifike për vlerësimin e rrezikut dhe menaxhimin e rrezikut, që do të kryhen në kohë të caktuara, duhet të përfshihen gjithashtu në PSV.

II. Parandalimi

Hapi 1. Ngritja e vetëdijësisë

Zhvilloni nisma ndërgjegjësuere për të promovuar barazinë gjinore dhe informimi i publikut të gjerë për format e ndryshme të dhunës me bazë gjinore dhe ndikimin e tyre mbi viktimat dhe shoqërinë në tërësi. Në veçanti, ndërmermi veprime për të informuar publikun e gjerë për ekzistencën e programeve për kryerësit e dhunës (disponueshmëria, procedurat e gasjes, qëllimet dhe rezultatet e pritura).

Hapi 2. Synimi i burrave dhe djemve

Hartoni fushata specifike që targetojnë burrat dhe djemtë, që synojnë vënien në dyshim të roleve tradicionale gjinore dhe promovimin e karakterit mashkullor respektues jo të dhunshëm.

Hapi 3. Arsimi

Inkurajoni nisma për barazinë gjinore në të gjitha nivelet e arsimit, nga parashkollori deri në universitet, në mjedise formale dhe joformale (duke përfshirë edukimin nga bashkëmohatarët, sportet, komunitetet fetare, etj.).

Hapi 4. Trajnimi i profesionistëve

Ofroni mundësi trajnimi (trajnime nismëtare dhe në shërbim) për të gjitha kategoritë e profesionistëve, duke përfshirë profesionistë të vijës së parë, që merren me viktimat dhe kryerësit e dhunës. Një fokus i veçantë në mënyrën e identifikimit dhe trajtimit të kryerësve të dhunës në familje do të ishte i një rëndësie të madhe.

III. Krijoni një kurrikulë të strukturuar për programet për kryerësit e dhunës

Hapi 1. Konceptoni kurrikulën

Bazuar në kërkesat e përshkruara në Konventën e Stambollit dhe në udhëzimet ndërkombëtare, konceptoni dhe krijoni një kurrikulë të strukturuar për programet për kryerësit e dhunës që do të zbatohen në Kosovë* (në komunitet, në kuadër të shërbimeve sprovuese dhe korrektuese, në burg). Kurrikula duhet të pranojë se dhuna në familje është e lidhur ngushtë me pabarazitë strukturore ekzistuese gjinore dhe është një strategji për burrat për të ushtruar pushtet dhe kontroll mbi partneret e tyre. Kurrikula duhet të përgatitet nga një grup ekspertësh, në bashkëpunim të ngushtë me Grupin Punues për Programet për Kryerësit e Dhunës.

Hapi 2. Krijoni një Trajnim të Trajnerëve (TiT) dhe përmirësoni kapacitetin e të gjithë profesionistëve të vijës së parë

Të gjithë profesionistët që punojnë drejtpërdrejt ose tërthorazi me kryerësit e dhunës duhet të jenë të vetëdijshëm për rreziqet dhe sfidat e kësaj detyre. Një cikël i Trajnimit të Trajnerëve (TT) do të mundësonte zhvillimin e njohurive dhe kompetencave specifike mbi programet për kryerësit e dhunës si dhe kualifikimin e një grupi lehtësuesish. TiT duhet të mbahet nga profesionistë të licencuar, të cilët kanë përvojë pune me kryerës të dhunës dhe që kanë njohuri mbi kurrikulën.

Hapi 3. Pilotoni kurrikulën

Krijimi i një faze eksperimentale do të mundësonte zbatimin dhe vlerësimin e kurrikulës. Pas TiT, kurrikula duhet të pilotohet në paktën dy herë. Pikat e mundshme fillestare për pilotimin mund të jenë (1) në komunitet (pjesëmarrja vullnetare në program), (2) në shërbimet sprovuese dhe korrektuese (të detyrueshme), (3) në burg (me shkelës të dënuar, duke marrë pjesë në baza vullnetare). Një ekip studiuesish të ngarkuar me vëzhgimin dhe vlerësimin e rezultateve të programit mund të identifikojë sfidat e mundshme, boshllëqet, mangësitë dhe mësimet e nxjerra.

Hapi 4. Vlerësoni pilotin. Rishikoni dhe validoni kurrikulën

Bazuar në vlerësimet e para të pilotave, struktura dhe përmbajtja e kurrikulës mund të modifikohet në mënyrë që të jepet një version i përditësuar i

kurrikulës, për t'u paraqitur në diskutim me Grupin Punues për validim përfundimtar.

Hapi 5. Hartimi i udhëzimeve nacionale

Pas vlerësimit të pilotit dhe bazuar në mësimet e nxjerra nga praktika, hartoni udhëzimet nacionale të licencimit për programet për kryerësit e dhunës.

Hapi 6. Ngritja e mëtejshme e kapaciteteve

Ofroni mundësi për ngritjen e kapaciteteve për profesionistë të ndryshëm dhe krijoni një certifikim specifik për profesionistë individualë. Mbështetni vizita studimore, shkëmbime trajnimi dhe takime me profesionistë nga vende të tjera. Për më tepër, përdorni përvojën dhe mbështetjen e Rrjetit Evropian të Punës me Kryerësit e Dhunës (WWP EN).

IV. Rekomandime shtesë

Inkurajoni politika të koordinuara dhe bashkëpunim me shërbimet e grave

- Inkurajoni marrëveshjet specifike ndërmjet programeve për kryerësit e dhunës dhe subjektet e tjera.
- Përvetësoni një qasje gjithëpërfshirëse: fokusohuni te gratë, fëmijët dhe kryerësit e dhunës.
- Krijoni protokolle ad hoc ndërmjet programeve për kryerësit e dhunës dhe shërbimeve mbështetëse për gra.
- Siguroni mbledhjen e koordinuar të të dhënave nga të gjitha institucionet e përfshira.
- Krijoni mekanizma të monitorimit dhe vlerësimit.
- Vlerësoni rregullisht programet.

Zhvilloni standarde dhe udhëzime vendore

- Kryeni një vlerësim të nevojave në terren për të përmbushur nevojat lokale.
- Zhvilloni standarde për të harmonizuar përvojat ekzistuese, në përputhje me kontekstin lokal.
- Përkufizoni udhëzime specifike dhe kurrikulë të strukturuar për programet për kryerësit e dhunës në Kosovë*.
- Caktoni kritere transparente të licencimit për programet.
- Zhvilloni një rrjet.
- Mblidhni dhe shpërndani të dhëna të ndara sipas gjinisë.
- Shkëmbeni informata dhe praktika ndërmjet institucioneve dhe me rrjete të tjera kombëtare.